

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ ПІВОСТРОВА БИРЮЧИЙ

Бирючий півострів (колишній острів) розташований у північно-західній частині Азовського моря, є розширеною частиною Федотової коси і відмежовує від моря Утлюцький лиман. Адміністративно належить до Генічеського району Херсонської області. Довжина – 24 км, ширина – близько 5 км. Площа складає 7273 га. У 1927 р. тут організовано державний заповідник, який тепер входить до складу Азово-Сиваського національного природного парку.

Геоморфологічні акумулятивні процеси на півострові Бирючому відбуваються постійно у зв'язку з прибіжною діяльністю моря: приморський берег постійно наминається, а прилиманне узбережжя, поступово ущільнюючись та просідаючи, затоплюється водами Утлюцького лиману. Внаслідок цього півострів дуже повільно віддаляється від суші, однак ці зміни незначні і повільні у масштабах геологічного часу. Уздовж узбережжя численні озера. Західний берег розчленований невеликими бухтами і затоками.

Грунтові води на півострові Бирючому залягають близько до поверхні – від 20 до 150 см у північній частині півострова до 2-3 м у вздовжбереговій південній смузі. Рівень ґрунтових вод на півострові дуже мінливий і залежить головним чином від напрямку і сили вітру, які є основним чинником підпору ґрунтових вод.

Особливості геологічної та гідрогеологічної будови півострова Бирючий і відносно молодий вік ґрунтів, сформованих у його межах, зумовили певні різновиди каштанових ґрунтів. Найбільш давніми відкладами півострова є верхньопліоценові, що перекриті сучасними морськими наносами із черепашки та піску. Саме піщано-черепашкові і черепашкові відклади стали

грунтотворною основою на півострові Бирючому, які визначили їх основні особливості: значну насиченість ґрунтового профілю черепашкою (переважно у подрібненому вигляді) і як наслідок – високим рівнем карбонатності (скипання при реакції з соляною кислотою відбувається по всій глибині профілю). Поверхня півострова Бирючого сформована відносно недавно, що визначило молодість утворених тут ґрунтів у порівнянні з материковими: вони мають малопотужний гумусний профіль і менший вміст гумусу.

Важливим ґрунтотворним чинником на півострові є глибина залягання ґрунтових мінералізованих і прісних вод, а також рослинність. Усі вищевикладені чинники сприяли формуванню на півострові Бирючому таких типів ґрунтів: лучні, лучно-болотні, дернові і солончакові, що сформувались на морських піщано-черепашкових та черепашкових відкладах різного механічного складу – від незасолених до глибоко солончакових сульфатно-хлоридного і хлоридного типів засолення.

Бирючий півострів знаходиться у Чаплинсько-Якимівсько-Приазовському геоботанічному окрузі (Якимівський або Утлюцько-Міуський геоботанічний район), який належить до смуги типчакowo-ковилових степів. На півострові водно-болотна рослинність займає близько 1800 га, лучна, зокрема, засолені луки – 3200 га, степова (піщані степи) – 800 га, літоральні угруповання – 340 га, галофітна рослинність – 200 га, лісова – 232 га, рослинність трансформованих територій – 11,4 га. Ландшафти лучні, прибережно-водні та піщано-степові, в яких переважають очеретяні, ситникові, куничникові, пирійні, колхідсько-осокові та покісницево-кермекові угруповання (флора півострова нараховує близько 700 видів судинних рослин) [1, 2, 3, 4].

Перші лісові насадження деревних порід (акація біла, маслинка вузьколиста, тополя Болле, шовковиця біла) на Бирючому півострові датуються 1914-1915 рр. У 1958 р. розпочаті роботи зі створення захисних ремізів для фазанів, які проводила О.А. Федорко під керівництвом проф. О.Л. Бельгарда [5]. Загалом було випробувано 116 деревно-чагарникових видів (53 деревних і 63 чагарникових). Методика полягала в тому, що дерева насаджували

невеликими куртинами, а по периферії цих куртин смугами насаджували чагарники. За минулі 40 років з цих ремізів близько половини насаджень загинуло, а ті, що залишились (відмічено 51 вид дерев та чагарників) знаходяться переважно у задовільному (тополя біла, Болле, канадська, чорна, платан східний, ялівець віргінський, шовковиця чорна, каркас західний, в'яз гладкий, дуб звичайний, маслинка срібляста та вузьколиста) або пригніченому стані (бирючина звичайна, чингіль сріблястий, жимолость татарська, скумпія звичайна, слива колюча, шипшина собача). Крім ремізів були створені окремі масиви та паркові конструкції біля садиби с. Садки. Іноді суховершинять акація біла та сосна кримська. Найбільшу площу з насаджень (більше 200 га) займають монокультури маслинок вузьколистої та сріблястої.

Догляд за деревно-чагарниковими насадженнями півострова Бирючий, за винятком обрізки сухоостою, не проводиться. На жаль, такі заходи як проріджування, санітарна чистка, полив, внесення органічних добрив, обробка пристовбурних кіл, викошування трав'янистого покриву не проводяться близько 20 років. Вважаємо, що для збереження лісокультур півострова Бирючий, варто відновити практику влаштування захисних ремізів. Крім того, необхідно розробити схему і методіку заміни старих екземплярів деяких порід лісового масиву новими, рекомендованими для літоральної зони Приазов'я.

Список літератури

1. Коломійчук В.П. Азово-Сиваський національний природний парк // Фіторізноманіття національних природних парків України / В.П. Коломійчук. – К.: Науковий світ, 2003. – С. 19-28.
2. Коломійчук В.П. Азово-Сиваський НПП / В.П. Коломійчук // Фіторізноманіття заповідників і НПП України. – Ч. 2. – К.: Альтерпрес, 2012. – С. 5-26.
3. Коломійчук В.П. Важливі ботанічні території Приазов'я / В.П. Коломійчук, В.А. Онищенко, М.М. Перегрим; за ред. Т.Л. Андрієнко. – К.: Альтерпрес, 2012. – 116 с.
4. Коломійчук В.П. Флористична та ценотична різноманітність островів північно-західного узбережжя Азовського моря та Сиваша: дис... канд. біол. наук: 03.00.05 / Коломійчук Віталій Петрович: Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. – К., 2002. – 240 с.
5. Федорко А.А. Рост дуба черешчатого и его пирамидальной формы на ракушечных песках острова Бирючий / А.А. Федорко // Актуальные вопросы современной ботаники: сб. науч. тр. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 137-139.